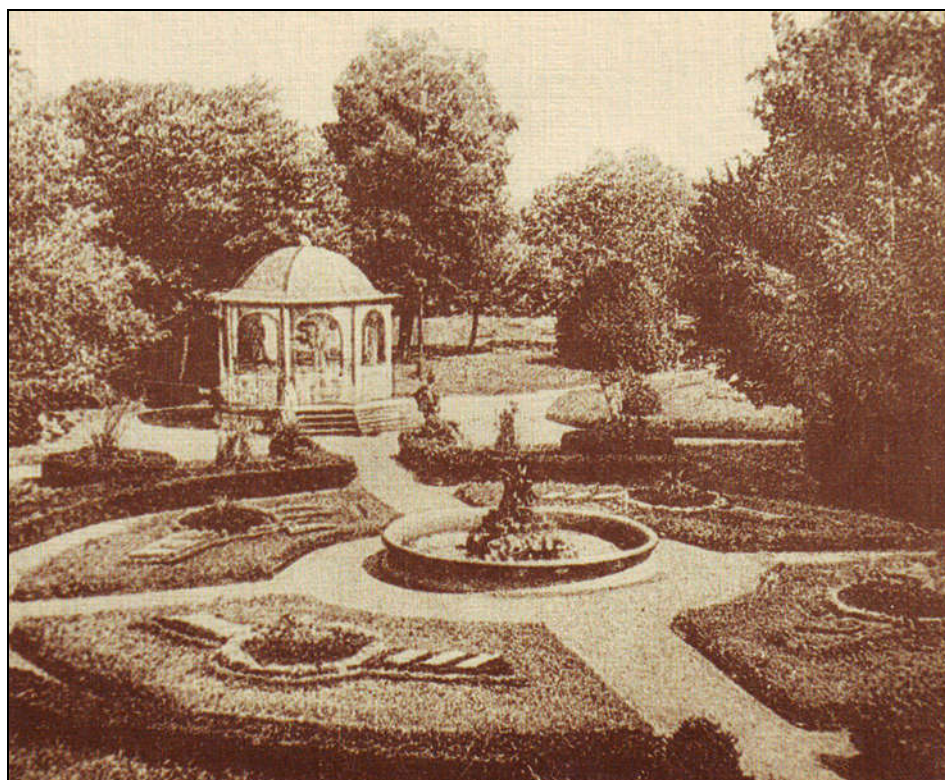

ЈКП Темерин
ЈАВНО КОМУНАЛНО ПРЕДУЗЕЋЕ
КОЗМОВЕСТИЋИ КОЗВАЉАЦАТ

Број: 2037-3/19
Датум: 22.03.2021.

**ПРЕДЛОГ ПЛАНА УПРАВЉАЊА
СПОМЕНИК ПРИРОДЕ „СТАРИ ПАРК У ТЕМЕРИНУ“
ЗА ПЕРИОД 2021-2030. ГОДИНЕ**

ТЕМЕРИН, март 2021.

1. Увод

Споменик природе „Стари парк у Темерину“ (у даљем тексту: СП) је заштићен Одлуком Скупштине Општине Темерин број 06-1-7/2003-01 од 06.02.2003. године као значајно природно добро III категорије са режимом заштите III степена (у даљем тексту: Одлука).¹ На основу члана 6. Одлуке, старалац СП је Јавно комунално предузеће „Темерин“, Темерин.

На темељу реализованих активности од стране територијално надлежне установе заштите природе и локалне самоуправе, током 2005. године, израђен је Главни пројекат реконструкције Старог парка у Темерину, PLANTLAND, Нови Сад. У протеклом периоду нису реализоване активности на ревитализацији парка, а спровођене су активности на текућем одржавању (кошење траве, уклањање палих грана и стабала, одржавању мобилијара, расвете и сл).

Општина Темерин је приступила, 2016. године, прибављању услова и сагласности имаоца јавних овлашћења и изради пројектно-техничке документације реконструкције Старог парка.² Током 2018. године је израђено Идејно решење реконструкције парковске површине Старог парка у Темерину са припадајућом инфраструктуром, одржана јавна презентација документа и израђена пројектно-техничка документација реконструкције I етапе обухвата парковске површине Старог парка у Темерину са припадајућом инфраструктуром, ПЗИ Е-263/18, Студио D'ART d.o.o, Нови Сад.

На основу Закона о заштити природе („Сл.гласник РС“ бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010, 14/2016 и 95/2018-др.закон) и Одлуке одређено је да сваки управљач природног добра има обавезу да спроводи мере заштите, донесе и реализује план управљања за период од десет година и годишње програме управљања.

План управљања СП за период 2021-2030. године се доноси у складу са утврђеним режимом заштите са циљем очувања, заштите, доступности и даљег трајања природног и културног наслеђа путем остварења јавног интереса, уважавања потреба заједнице, корисника и посетилаца.

¹ РАНИЈИ ЗАШТИТИНИ СТАТУС

Решењем Завода за заштиту и проучавање споменика културе НР Србије бр. 231/49 од 09.02.1949. године стављен под заштиту као значајно културно добро дворац у Темерину, заједно са парком, језером и јарком око парка.

На предлог Покрајинског завода за заштиту природе из Новог Сада, парк у Темерину је стављен под заштиту као регионални парк 25.06.1977. године решењем бр. 06-32/77-01 Скупштине општине Темерин... Обновљеним поступком на предлог Покрајинског завода за заштиту природе из Новог Сада, парк у Темерину је априла 1981. године заштићен као природни споменик вртне архитектуре решењем Скупштине општине Темерин (Споменик природе „Стари парк у Темерину“, значајно природно добро, студија заштите – Завод за заштиту природе Србије, РЈ у Новом Саду, др Јасна Кораћ, проф. Др Љиљана Вујковић, 2001. године.

² Израда документације је подржана од стране Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине Аутономне Покрајине Војводине, а по основу Конкурса за израду техничке документације - пројеката инфраструктуре у оквиру заштићеног природног добра и/или његовој заштитној зони јединица локалне самоуправе са територије Аутономне Покрајине Војводине.

2. Идентификација

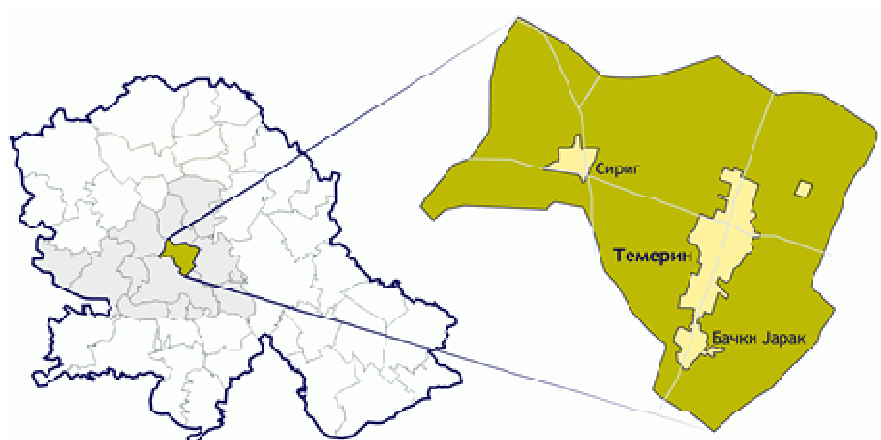
ОСНОВНИ ПОДАЦИ	
НАЗИВ ЗАШТИЂЕНОГ ПРОСТОРА	„Стари парк у Темерину“
КАТЕГОРИЈА ЗАШТИЂЕНОГ ПРОСТОРА	Заштићено подручје III категорије III степена
ДАТУМ ПРОГЛАШЕЊА ЗАШТИЂЕНОГ ПОДРУЧЈА	06.02.2003. године
АКТ О ПРОГЛАШЕЊУ	Одлука СО Темерин о заштити споменика природе „Стари парк у Темерину“
ПОВРШИНА	3ha 77a 72m ²
ПЛАНСКО РАЗДОБЉЕ	2021. - 2030.
ИНФОРМАЦИЈЕ О УПРАВЉАЧУ ЗАШТИЂЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ	
ПРЕДУЗЕЋЕ	ЈКП Темерин, Темерин
АДРЕСА	Кошут Лајоша 31/1
ТЕЛЕФОН	021/843-666
E-MAIL	office@jkptemerin.com

Табела 1. Идентификациони подаци

3. Приказ главних природних и створених вредности споменика природе Стари парк у Темерину

3.1. Макролокација и микролокација

Општина Темерин је лоцирана у југоисточном делу Бачке, на лесној тераси и припада Јужнобачком округу. На северу се граничи са општином Србобран, на истоку са општином Жабаљ, на југу са општином Нови Сад, док се западно од ње налази општина Врбас. Општину чине три насеља: Темерин, Бачки Јарак и Сириг. Општина заузима површину од 170 км² (0,8 % територије Војводине).

Слика 1. Положај општине Темерин

Централна координата парка, географска тачка која одређује глобални положај простора приказана је у табели.³

Централна тачка	по Гриничу	по Гаус-Кригеру
	45 ⁰ 24'24"N/19 ⁰ 53'59"E	5029.750/7413.850

Табела 2. Централна координата парка, Извор података: Географска карта размере 1:25.000

СП се налази у строгом центру насеља Темерин, на равном терену, благо нагнутом ка југоисточној страни. Захвата површину од 3ha 77a 72m², на катастарским парцелама 4692, 4695 и 4694 КО Темерин.

Источну границу чини мелиоративни канал бр. J-152, који на К.О. Темери повезује „Бели канал“ и „Малу бару“, која се на територији општине Жабаљ улива у реку Јегричку.⁴ Са

³ Студија „Споменик природе Стари парк у Темерину - предлог за стављање под заштиту као значајног природног добра“, Завод за заштиту природе Србије Београд, РЈ у Новом Саду, Јасна Кораћ, проф. др Љиљана Вујковић, 2001.

⁴ Мелиоративни канал припада сливу водотока Јегричка, који се налази на листи Међународно значајних станишта за птице (ИБА подручје, 1997. године), и има међународни значај као ботаничко подручје (ИПА подручје, 2005. године). Споразумном одлуком четири општине (Жабаљ, Темерин, Врбас и Бачка Паланка) водоток Јегричка, 2005. године,

северне стране СП се граничи са парцелом и објектом Дома здравља „Темерин“ и парцелама породичног становања. Са јужне стране СП се граничи са парцелом на којој се налази Споменик културе дворац „Каштел“, корисник објекта је СШ „Лукијан Мушицки“, парцелом Основне школе „Петар Кочић“, као и мањим делом са парцелом комплекса базена. Западну границу чини улица Народног фронта.

Због потребе, стечене навике боравка житеља и посетилаца у парку, активности корисника, локације и величине СП представља одређујућу јавну површину централне зоне у систему зелених површина насеља Темерин прописаних планским документима.⁵

3.2. Климатски услови⁶

Подручје Темерина налази се у умереној климатској зони са јаче израженим континенталним особинама.

Како Темерин нема сопствену метеоролошку станицу за приказ климатских прилика користе се мерења за десетогодишњи период (1986-1995) са најближе метеоролошке станице Нови Сад – Римски Шанчеви која је 6km удаљена од општине Темерин. Средња годишња температура овог подручја мерена у десетогодишњем периоду износила је 11,3⁰C, али су присутна и јако изражена сезонска температурна колебања. Просечна температура ваздуха у вегетационом периоду је 18,2⁰C. Најтоплији месец је јули са месечним просеком 22,2⁰C а најхладнији јануар са температуром 0,6⁰C. Највећа средња месечна инсолација забележена је у јулу 308 часова а најмања у децембру 66 часова. Просечна сумарна годишња инсолација у наведеном периоду износи 2106 сунчаних часова годишње а у вегетацијом периоду 1477 часова.

Просечна годишња количина падавина за период од 1986 -1996 износила је 568mm воденог талога од чега је 323mm измерено у вегетационом периоду. Највише падавина забележено је у јуну 77mm, и мају 64 mm а најсувњи месеци су фебруар 27mm и јануар 36mm. Киша се излучује током летњих месеци углавном у виду пљускова.

Најчешћи ветар који се јавља на подручју општине Темерин је северозападни ветар, јавља се током целе године али је најприсутнији у летњем периоду. Углавном доноси падавине. Други по учесталости је југоисточни ветар – кошава. Дува у зимском периоду и у прелазним годишњим добима са јачим ударима и дужим трајањем па изазива ветроломове.

проглашен је за Парк природе „Јегричка“ са установљеним II и III режимом заштите, чији је управљач Јавно водопривредно предузеће „Воде Војводине“ Нови Сад.

⁵ Просторни план општине Темерин 2014-2024 („Сл. лист општине Темерин, бр. 21/2014) и План генералне регулације насеља Темерин 2017-2027 („Сл. лист општине Темерин, бр. 23/2017)

⁶ ПЗИ реконструкције I етапе обухвата парковске површине Старог парка у Темерину са припадајућом инфраструктуром, E-263/18-9, Студио D'ART d.o.o, Нови Сад, Вера Томашевић, 2018.

3.3. Природно богатство

Парк је некада био веома богат у броју врста. Сада преовлађују стабла листопадних врста различите старости, са изразитом доминанцијом стабала америчког копривића (*Celtis occidentalis* L.).

Знатан удео у структури парка заузимају и стабла пољског јасена (*Fraxinus angustifolia* Vahl.) и веза (*Ulmus effusa* Willd), док су мањим бројем примерака, али са појединачним старим стаблима великих димензија заступљени софора (*Sophora japonica* L.), храст лужњак (*Quercus robur* L.), јаворолисни платан (*Platanus acerifolia* Willd.), сребрнолисна липа (*Tilia argentea* Desf.), бела топола (*Populus alba* L.), а од четинара црни бор (*Pinus nigra* Arn.) и тиса (*Taxus baccata* L. f. *fastigiata*).

Случајним уносом у парк су доспеле и јединке багрема (*Robinia pseudoacacia* L.), зове (*Sambucus nigra* L.), дуда (*Morus alba* L.), и воћних врста. Услед недовољне неге парка, која првенствено подразумева уклањање подраста, ове врсте су, заједно са америчким копривићем, спонтаним размножавањем успеле да се изборе за доминанцију на овом простору, формирајући густ склоп и постискујући остале парковске врсте. Прегуст склоп дрвећа у парку је условио да већина стабала има атипичан хабитус за врсту, са високим издуженим јединкама, стишњених крошњи, обраслих само у вршном делу. Густина склопа дрвећа је условила и специфичан микроклимат у доњем делу парка, са стално присутним повећаном влагом ваздуха, која погодује развој паразитских и сапрофитских гљива, чије се мноштво запажа у парку. Због недовољне светлости у приземном слоју, травњаци више нису присутни, а тло прекрива бршљан (*Hedera helix* L.).⁷

Рб.	Врста	Бр. стабала
Листопадно дрвеће		610
1	<i>Acer campestre</i> L.	9
2	<i>Acer negundo</i> L.	3
3	<i>Acer platanoides</i> L.	12
4	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	2
5	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	28
6	<i>Broussonetia papyrifera</i> Vent.	6
7	<i>Catalpa bignonioides</i> Walt.	1

Рб.	Врста	Бр. стабала
Листопадно дрвеће		1026
1	<i>Acer campestre</i> L.	40
2	<i>Acer negundo</i> L.	4
3	<i>Acer platanoides</i> L.	30
4	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	2
5	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	16
6	<i>Broussonetia papyrifera</i> Vent.	5

⁷ Стари паркови Бачке, Јасна Кораћ, ИК Тритон а.д. Вршац, 2007.

8	<i>Celtis occidentalis</i> L.	219
---	-------------------------------	-----

9	<i>Fraxinus angustifolia</i> Vahl.	108
---	------------------------------------	-----

10	<i>Juglans nigra</i> L.	1
----	-------------------------	---

11	<i>Gleditsia triacanthos</i> L.	7
----	---------------------------------	---

12	<i>Maclura aurantiaca</i> Nutt.	1
----	---------------------------------	---

13	<i>Platanus acerifolia</i> Willd.	2
----	-----------------------------------	---

14	<i>Populus alba</i> L.	20
----	------------------------	----

15	<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.	2
----	--------------------------------	---

16	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	22
----	--------------------------------	----

17	<i>Quercus robur</i> L.	23
----	-------------------------	----

18	<i>Quercus robur</i> L. f. <i>fastigiata</i>	1
----	---	---

19	<i>Sophora japonica</i> L.	34
----	----------------------------	----

20	<i>Tilia argentea</i> Desf.	26
----	-----------------------------	----

21	<i>Ulmus effusa</i> Willd.	83
----	----------------------------	----

Четинарско и зимзелено дрвеће		37
-------------------------------	--	----

22	<i>Buxus sempervirens</i> L.	10
----	------------------------------	----

23	<i>Juniperus virginiana</i> L.	2
----	--------------------------------	---

24	<i>Picea abies</i> Karst.	16
----	---------------------------	----

25	<i>Pinus nigra</i> Arn.	6
----	-------------------------	---

26	<i>Taxus baccata</i> L.	3
----	-------------------------	---

7	<i>Celtis occidentalis</i> L.	355
---	-------------------------------	-----

8	<i>Cornus mas</i>	5
---	-------------------	---

9	<i>Fraxinus angustifolia</i> Vahl.	179
---	------------------------------------	-----

10	<i>Fraxinus excelsior</i>	1
----	---------------------------	---

11	<i>Gleditsia triacanthos</i> L.	5
----	---------------------------------	---

12	<i>Gymnocladus dioicus</i>	8
----	----------------------------	---

13	<i>Maclura aurantiaca</i> Nutt.	8
----	---------------------------------	---

14	<i>Morus alba</i>	8
----	-------------------	---

15	<i>Platanus acerifolia</i> Willd.	2
----	-----------------------------------	---

16	<i>Populus alba</i> L.	20
----	------------------------	----

17	<i>Prunus</i> sp.	5
----	-------------------	---

18	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	59
----	--------------------------------	----

19	<i>Quercus robur</i> L.	42
----	-------------------------	----

19a	<i>Quercus robur</i> L. f. <i>fastigiata</i>	3
-----	---	---

20	<i>Sambucus nigra</i>	2
----	-----------------------	---

21	<i>Sophora japonica</i> L.	52
----	----------------------------	----

22	<i>Tilia grandifolia</i>	23
----	--------------------------	----

23	<i>Ulmus effusa</i> Willd.	152
----	----------------------------	-----

Четинарско и зимзелено дрвеће		47
-------------------------------	--	----

24	<i>Abies alba</i>	1
----	-------------------	---

25	<i>Buxus sempervirens</i> L.	13
----	------------------------------	----

26	<i>Chamaecyparis lawsoniana</i>	7
----	---------------------------------	---

27	<i>Picea abies</i> Karst.	11
----	---------------------------	----

28	<i>Pinus nigra</i> Arn.	7
----	-------------------------	---

29	<i>Taxus baccata</i> L.	3
----	-------------------------	---

30	<i>Thuja orientalis</i>	4
----	-------------------------	---

Укупан број стабала:	647
----------------------	-----

Табела 3. Укупна дендрофлора Старог парка у Темерину 2004. године⁸

Укупан број стабала:	1073
----------------------	------

Табела 4. Укупна дендрофлора Старог парка у Темерину 2018. године⁹

Међу животињама највећу бројност показују птице. Скоро 70 врста је посматрано и виђено на територији парка. Овде се гнезди мала ушара (*Asio otus*), славуј (*Luscinia megarhynchos*), црвендаћ (*Erithacus rubelula*), обична зеба (*Fringilla Coelebs*), велики, средњи и сиријски шарени детлић (*Dendrocopus major, medius, syriacu*), велика сеница и сеница плавић (*Parus major, searuleus*), црноглава грмуша (*Sylvia atricapilla*), кос (*Turdus merula*). Током сеобе пољављују се и свиленорепа кугара (*Bombycilla garrulus*, дрозд брањуг (*Turdus pilaris*), трешњар (*Coccothraustes coccothraustes*), а такође виђена је и шумска шљука (*Scolorax rusticola*).

Поред птица, парк настањују и водоземци као што је шумска жаба (*Rana Dalmatina*), у бари и у језеру ту су барска корњача (*Emys orbicularis*), обична белоушка (*Natrix natrix*), затим бизамски пацов (*Ondatra zibethicus*) а у гушћој вегетацији јеж (*Erinaceus concolor*). У дупљама старих дрвећа често се настањују слепи мишеви. Изглед парка обogaђује и само језеро у коме се налази прилично велики број вештачких настањене рибе.¹⁰

3.4. Вртно-архитектонски елементи и објекти¹¹

Године 1796. Шандор Сечен (*Széchen Sándor*) је купио посед Темерин од државног трезора (*Borovszky S. et al, 1909*). Изградња каштела у барокном стилу породице Сечен је била праћена и подизањем парка. Од 1860. године каштел је у власништву велепоседника Антала Фернбаха, родом из Апатина, који је околни парк са својим баштованом Винце Садлеком преобратио у украсну башту, арборетум и проширила га за око 10 јутара (*Ökrész K., 2004*).¹² У реду баштована који су уређивали парк, задњи је био Миклош Тертели.¹³

Парк и дворца су били опасани дубоким каналом зиданим од опеке, који се и сада налази на западној граници парка, ка улици испред дворца и парцеле "Фонтане".

⁸ Главни пројекат реконструкције Старог парка у Темерину, PLANTLAND, Нови Сад, проф. Др Љиљана Вујковић, 2005.

⁹ Идејно решење реконструкције парковске површине Старог парка у Темерину са припадајућом инфраструктуром, Е-263/18, Студио D'ART d.o.o, Нови Сад, 2018.

¹⁰ Друштво љубитеља природе FALCO Темерин, Пројекат: „Промоција и заштита природне баштине општине Темерин“, Флајер: „Очувајмо наше природне вредности: Стари парк“, 2007, Извор: www.falco.org.rs

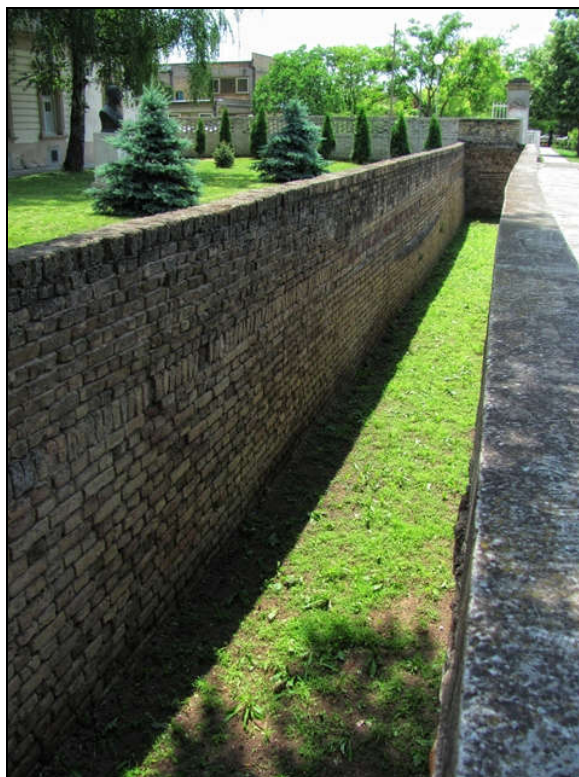
¹¹ Стари паркови Бачке, Јасна Кораћ, ИК Тритон а.д. Вршац, 2007.

¹² На катастарском плану Темерина из 1892. године се види да су саставни део парка чиниле и суседне парцеле, које су у другој половини XX искоришћене за изградњу објеката јавне намене. Објекат угоститељства „Фонтана“ је изграђен 1953. године (сада К.П. 4692), 1974. године објекат ОШ „Петар Кочић“ Темерин (сада К.П. 4689/1), 1981. године Спортска хала (сада К.П. 4691/1) и 1986. године хала Средње школе „Лукијан Мушицки“ Темерин за потребе извођења практичне наставе (сада К.П. 4689/2).

¹³ Друштво љубитеља природе Falco Темерин

Слика 2. Део катастарског плана Темерина из 1892. године

Слика 3. Канал зидан од темеринске цигле испред дворца Каштел

У центру партерног дела парка, недалеко од дворца, била је постављена фонтана са кружним плитким базеном једноставних ивица без украса. У центру фонтане се налазила скулптура на узвишену од слаганих комада камена спојених цементним малтером. Фонтану је окруживала правилно обликована шетна стаза насута ситном ризлом, која се рачвала на четири симетрично постављена крака, који су спајали кружну стазу већег пречника са оном око фонтане. Између прстенасто постављених кружних стаза око фонтане су се налазиле четири партерно уређене површине, симетрично постављене. Ивични делови ових површина су били травни, док су се у центрима налазили геометријски обликовани цветњаци.

Слика 4. Дворац Каштел 1910. године, збирка Мађаш Немет

Слика 5. Парк 1910. године, збирка Мађаш Немет

Недалеко од фонтане се налази наткривено одмориште – сеница. Изграђена је од стубова од ливеног гвожђа, са оградом од плетене жице у доњој половини. Одмориште је постављено на издигнутом зиданом постољу, а са прилазне стране се налази неколико степеника. Кров је изграђен од лима.

Поред великог цветног партера са фонтаном у центру, налазио се и један мањи партер кружног облика засађен ружама и другим цвећем.

У ивичним деловима партера су биле постављене велике плаве керамичке вазе, израђене у чувеној Жолнаи фабрици керамике (власник Zsolnay Vilmos, 1828-1900) у Печују (Мађарска). Жолнаи ваза се налази у сталној поставци Завичајног музеја 1. МЗ Темерин, којим управља Друштво пријатеља музеја Темерин.

Слика 6.
Керамичка Жолнаи ваза из комплекса дворца „Каштел“ (Ökrész K, 1990)

Слика 7. Положај украсних топова у парку 1910. године, збирка Мађаш Немет

Слика 8. Положај украсних топова на Петроварадинској тврђави испред Музеја града Новог Сада, Извор: www.novisad.travel

Кружне стазе око оба партера су се рачвале у вијугаве стазе које су водиле у делове парка са високим растињем. Стазе које су се гранале су у деловима трасе ближе партеру биле равне и симетрично постављене, а водећи даље у пејзажни део парка, све су више

кривудале. Биљке сађене у близини партера су такође биле постављене према правилном симетричном реду, а гледајући даље од цветњака, заузимале су слободан распоред. Овим благим прелазом између два опречна стила вртне уметности, геометријски обликованих партера са строго симетријом и пејзажно уређеног дела парка са слободним расподелом високих стабала, постигнуто је јединство парковске целине.

У крајњем северном делу парка се налазило пространи стакленик за производњу цвећа и чување палми у зимском периоду, које су се лети износиле у ивичне делове цветног партера.

Обале језера су биле неправилне и веома стрме, а део терена је дубоко залазило према средишту језера, образујући малено полуострво. На њему су била засађена висока стабла која су обезбеђивала пријатну хладовину у летњим месецима на одморишту са клупама које је ту било постављено.

Са задње стране дворца, испод терасе се налазио мањи цветњак окружен стазама. На цветњак се надовезивао пространи травњак неправилног обода, окружен са три стране масивима високих стабала. На крају травњака се налазило мање језеро са узаним одводним каналом са источне стране, који је спајао језеро са већим каналом на граници парка. Обале језера су била засађена висока стабла која су обезбеђивала пријатну хладовину у летњим месецима на одморишту са клупама које је ту било постављено. Обод језера је пратила вијугава шетна стаза насута ризлом дуж које су биле постављене скулптуре, које су вероватно симболизовале четири годишња доба. Узан појас уз стазу која је окруживала језеро, у делу где су се налазиле скулптуре је био уређен садњом разне живице од шимшира и цвећем. У близини језера, са југоисточне стране, формирано је земљано узвишење – видиковца, вероватно са првенственом функцијом ледаре, на шта указује остатак отвора на јужној страни. Степеништем уз стрмину, постављеном са стазе која окружује језеро, стизало се на врх видиковца.

Слика 9. Архивска разгледница парка

4. Оцена стања животне средине споменика природе Стари парк у Темерину

Анализом садржаја Старог парка у Темерину се закључује да је парковска површина запуштена, препуштена природним процесима и антропогеним оштећењима.

Услед засене, због превелике густине склопа доминантних врста лишћара, у парку је присутан велик број стабала веома лошег здравственог стања, са много сасушених грана на којима се развија трулеж и секундарне ентомолошке штеточине, па оваква стабла представљају извор инфекција за остале јединке у парку и знатно нарушавају његову естетску вредност. Такође, труле гране су подложне лому. У парку је евидентиран већи број одломљених дебелих рамених грана приликом сваког већег невремена и снеголоми у зимском периоду. У парку је забележена и већи број потпуно сувих стабала. Услед превелике густине склопа многа стабла су стишћена – танка, висока, обрасла само у вршном делу и веома нестабилна, па представљају озбиљну опасност услед ветроизвала.

Шетне стазе унутар парка, пробитно пошљунчане, сада су избетониране. Предњи део парка у близини ресторана такође је избетониран.

Парк не саджи травњаке услед превелике засене од дрвећа. Цветни елементи у парку више не постоје.

Језеро је неуређено, са забареном водом. Странице језера се обрушавају, а унутрашњост је испуњена смећем.¹⁴

Током 2020. године, управљач је извео радове на изградњи јужног крака топловода топлане „Парк“, чија је траса измештена из западног дела К.П. 4695 и изведена од предизолованих полиетиленских цеви положених у земљу, а у циљу смањења губитака у мрежи за дистрибуцију топлотне енергије и отклањања негативног утицаја комуналне инфраструктуре на дендрофлору унутар парковске површине.¹⁵

5. Преглед конкретних активности, делатности и процеса који представљају фактор угрожавања споменика природе Стари парк у Темерину

На подручју парка “Стари парк у Темерину” констатоване су активности и процеси који представљају фактор угрожавања његовог опстанка, и то:

а) Стихијско увећање бројности и нарушавање виталности дендрофлоре

Услед изостанка редовног одржавања уследила је трансформација простора из парковске у шумску састојину. Уочен је процес прерастања и прорастања крошњи

¹⁴ Студија „Споменик природе Стари парк у Темерину - предлог за стављање под заштиту као значајног природног добра“, Завод за заштиту природе Србије Београд, РЈ у Новом Саду, Јасна Кораћ, проф. Др Љиљана Вујковић, 2001.

¹⁵ Радови су изведени уз подршку Управе за капитална улагања Аутономне Покрајине Војводине, а по основу Конкурса за финансирање и суфинансирање пројеката у области енергетске ефикасности .

услед прегустог склопа и сукцесија жбунастих врста. У условима густог склопа стабала, смањење осветљености, редукованог спрата жбуња и повећање влаге, природан процес је појава врста прилагођених условима сенке и повећане влаге, односно долази до појаве бршљана и његове експанзије.

Услови средине и појава проузроковача биљних болести и штеточина која су редовна и нормална појава заступљена на биљним врстама у парку, негативно утичу на виталност дендрофлоре парка што се манифестује обољевањем и физиолошким слабљењем биљака.

б) Повремено плављење део површине парка

Западни део парка који налаже на улици Народног фронта на коме се простире око трећина парковске површине је на вишем терену са благим падом према истоку, надморске видине од 83м до 81м. Након овог скоро равнот платоа следи површински мањи део парка на ком је видљив нагли висински пад терена у правцу истока, односно према каналу, са висинама 79м до 77м при чему су најниже коте уз сами канал и источну границу парка и често је до касно у пролеће и при обилним падавинама под водом.

Одвођење воде прикупљене дренажним системом, пројектовано је тако да се излива у оближње језеро, које се на катастарској парцели 4694 К.О. Темернин. Излив воде у језеро предвиђен је системом одвођења оцедне воде путем дренажних цеви које се на крају деонице скупљају путем ПВЦ цеви, те се сливају у шахт у коме је предвиђена пумпа. Из тог шахта, оцедна вода се испушта потисним цевоводом у језеро.¹⁶

в) Запуштено језеро без чишћења и адекватног одржавања полако долази до еутрофикација језера.

г) Предлози за изградњу објеката различите јавне намене на парковским површинама

Изградњом објеката различите јавне намене на парковским површинама, који нису у функцији рекултивације, за последицу би имало уништавање дендрофлоре као главног елемента парковске површине, смањење површине парка, губитак задржаних природних, стилских и културно-историјских вредности Старог парка у Темерину.

д) Нерешени имовинско-правни односи, као и права и обавезе у поступању корисника/власника непокретности и управљача

У складу са прописаним режимом заштите, поступање на рекултивацији парковске површине налажу предходно решавање имовинско-правних односа и решавање права и обавеза у поступању корисника/власника непокретности и управљача, који су у вези са:

¹⁶ Идејно решење реконструкције парковске површине Старог парка у Темерину са припадајућом инфраструктуром, Е-263/18, Студио D'ART d.o.o, Нови Сад, 2018.

- Чишћењем вештачког језера на К.П. 4694 и канала који језеро повезује са каналом J152, увођења система аерације језера који ће спречити забаривање и средишњавање обале. На предметној парцели, својина Р Србије, уписано је право коришћења у корист ПД Бачкапројект Темерин.
- Реконструкције постојећег објекта баштенске куће на К.П. 4695 и изградње нових објеката уз постојећи објекат баштенске куће: учионице на отвореном и оранжерије. На предметном објекту, својина Општине Темерин, одређено је коришћење објекта у функцији комуналних делатности. Корисник објекта је УГ Друштво пријатеља баште Темерин.
- Конзервације-рестаурације музичког павиљона - салетле, фонтане и статуе са базисом, стављања у функцију фонтане и партерног уређења К.П. 4692. На предметној парцели, својина Р Србије, уписано је право коришћења у корист „ФКЛ“ д.о.о. Темерин и својинско право над објектом угоститељства „Фонтана“.

6. Дугорочни циљеви очувања, унапређења и одрживог развоја

Општи циљ: Очување, заштита, доступност и даље трајање природног и културног наслеђа заједнице.

Специфични циљеви:

1. Заштита и очување парковског зеленила, његове аутентичности и разноврсности и уређење јавних простора у централној зони насеља Темерин.
Постављени циљ ће бити реализован кроз: Редовну примену биотехничких мера неге и заштите парковског зеленила и одржавања парковског простора
2. Очување, доступност и унапређење постојећих парковских садржаја и функција и стварање просторних услова за креирање нових.
Постављени циљ ће бити реализован кроз: Уређење и коришћење парковских садржаја и функција у складу са прописаним режимом заштите и на начин који омогућава очување природних и културно-историјских вредности.
3. Интегрисање природног и културно-историјског наслеђа у целокупан развој локалне заједнице и региона.
Постављени циљ ће бити реализован кроз: Васпитно-образовни рад и туристичка валоризација природног и културно-историјског наслеђа.

7. Анализа и оцена услова за остваривање тих циљева

На темељу исказаних потреба грађана и заинтересованих страна, у протеклом периоду су реализоване активности на прибављању услова и сагласности имаоца јавних овлашћења и изради пројектно-техничке документације реконструкције Старог парка. Предметна документа омогућују сагледавање обима потребних интервенција, динамику реализације и ресурса за њихово остварење.

Најозбиљнији изазов за реализацију Плана представља обезбеђивање финансијских средстава за извођење радова. Поред наведеног, неопходно је обезбедити континуитет поступања, како би планиране активности биле реализоване у пуном обиму и квалитету.

Реализацијом планираних активности на унапређењу парка очекује се побољшање микролокацијских услова средине, остваривање здравствене функције зеленила кроз стварање пријатнијих услова за боравак свих корисника парка, повећање нивоа безбедности, естетски допринос простору, унапређење предметних простора кроз побољшање архитектонско-грађевинских елемената.

„Стари Парк у Темерину“ поново може бити зелено острво општини Темерин, која поред биолошког значаја биће и место за спорт, рекреацију, забаву и игру за децу.

8. Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу

Циљ 1.	Заштита и очување парковског зеленила, његове аутентичности и разноврсности и уређење јавних простора у централној зони насеља Темерин.
Активности се предвиђају годишњим програмом и обухватају:	Редовна примена биотехничких мера неге и заштите парковског зеленила и одржавања парковског простора
	– Уклањање постојећих стабала на К.П. 4695 оцењеног најлошијим оценама приликом валоризације дендрофлоре - 291 ком. потребна средства: 2,290,080.00 РСД
	– Уклањање постојећих стабала на К.П. 4692 оцењеног најлошијим оценама приликом валоризације дендрофлоре - 19 ком. потребна средства: 205,200.00 РСД
	– Примена мера дендрохирургије на К.П. 4695 одређених приликом валоризације дендрофлоре - 605 ком.

	<p>потребна средства: 5,953,200.00 РСД</p> <ul style="list-style-type: none"> – Примена мера дендрохирургије на К.П. 4692 одређених приликом валоризације дендрофлоре - 1 ком. потребна средства: 9,840.00 РСД – Сађење лишћарских и четинарских садница – 127 ком. потребна средства: 1,728,000.00 РСД – Сађење лишћарског шибља – 180 ком. потребна средства: 280,800.00 РСД – Дренажни систем потребна средства: 7,829,376.00 РСД – Водоводна и канализациона мрежа потребна средства: 12,317,187.00 РСД – Формирање травњака на К.П. 4695 потребна средства: 11,055,319.00 РСД – Уклањање самониклог подраста и редовно кошење траве потребна средства: 10,249,200.00 РСД – Уградња перена, цветница и украсних трава потребна средства: 11,055,319.00 РСД
Потребна средства:	62,973,521.00 РСД

Циљ 2.	Очување, доступност и унапређење постојећих парковских садржаја и функција и стварање просторних услова за креирање нових.
Активности се предвиђају годишњим програмом и обухватају:	Уређење и коришћење парковских садржаја и функција у складу са прописаним режимом заштите и на начин који омогућава очување природних и културно-историјских вредности.
	<ul style="list-style-type: none"> – Пешачке стазе потребна средства: 13,536,403.00 РСД – Мобилијар потребна средства: 6,395,599.00 РСД – Дечје игралиште потребна средства: 9,092,875.00 РСД – Трим стазе потребна средства: 6,947,164.00 РСД – Едукативне стазе потребна средства: 6,114,218.00 РСД – Теретана на отвореном потребна средства: 1,977,329.00 РСД – Јавна расвета потребна средства: 49,827,708.00 РСД

	<ul style="list-style-type: none"> – Телекомуникационе и сигналне инсталације и видео надзор потребна средства: 14,137,584.00 РСД – Враћање украсних топова са Петроварадинске тврђаве (испред Музеја Града Новог Сада) и постављање у Старом парку потребна средства: 380,249.00 РСД – Уклањање жичане ограде која раздваја катастарске парцеле 4692 и 4695 потребна средства: 20,000.00 РСД – Ограда према улици Народног фронта која се надовезује на постојећу уличну ограду дворца „Каштел“ потребна средства: 6,285,236.00 РСД – Панелна ограда потребна средства: 6,511,659.00 РСД – Платформа и сеник код језера потребна средства: 1,008,596.00 РСД – Пројектна документација у функцији рекултивације парка: <ul style="list-style-type: none"> ○ Чишћење језера и канала који језеро повезује са каналом J152, увођења система аерације који ће спречити забаривање и средишњавања обале ○ Конзервација-рестаурација музичког павиљона - салетле, фонтане и статуе са базисом и стављања у функцију фонтане на К.П. 4692 ○ Партерног уређења К.П. 4692 ○ Реконструкција постојећег објекта баштенске куће на К.П. 4695 ○ Изградње нових објеката уз постојећи објекат баштенске куће на К.П. 4695: учионица на отвореном (60m²) и оранжерије (200m²) потребна средства: __, __, __.00 РСД
Потребна средства:	122,234,620.00 РСД

Циљ 3.	Интегрисање природног и културно-историјског наслеђа у целокупан развој локалне заједнице и региона.
Активности се предвиђају годишњим програмом и обухватају:	Васпитно-образовни рад и туристичка валоризација природног и културно-историјског наслеђа.
	<ul style="list-style-type: none"> – Постављање инфо-табли и путоказа потребна средства: 609,084.00 РСД – Организовање и учешће у дешавањима везаним за заштиту

	<p>животне средине, природних и културно-историјских вредности парка,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Израда штампаних и електронских публикација и сувенира, потребна средства: 540,000.00 РСД – Реализација едукативних и туристичких програма, – Учешће у традиционалним локалним манифестацијама.
Потребна средства:	1,149,084.00 РСД

9. Приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада

Полазећи од природних и створених вредности које чине темељне вредности Старог парка у Темерину, приоритетни задаци научно - истраживачког и образовног рада, су:

- подизање нивоа свести локалне заједнице у циљу очувања аутентичности, биодиверзитета и културно-историјске вредности Старог парка,
- едукација локалног становништва у области режима заштите СП,
- унапређење сарадње са васпитно-образовним установама, установама и организацијама у области заштите природе и управљачима природних добара.

10. Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоја и уређењу простора

Планирана је реализација следећих активности:

- Редовна примена биотехничких мера неге и заштите парковског зеленила и одржавања парковског простора,
- Уређење и коришћење парковских садржаја и функција у складу са прописаним режимом заштите и на начин који омогућава очување природних и културно-историјских вредности,
- Васпитно-образовни рад и туристичка валоризација природног и културно-историјског наслеђа.

11. Просторна идентификација планских намена и режима коришћења земљишта

Стари парк захвата површину од 3ha 77a 72m², на катастарским парцелама 4692, 4695 и 4694 КО Темерин.

Одлуком о заштити Старог парка установљен је режим заштите III степена, којим се:

1. Забрањује:

- промена намене површине,
 - сеча стабала, ломљење грана, вађење, брање или на други начин уништавање биљног света,
 - угрожавање и уништавање фауне,
 - кретање возила, извођење земљаних и грађевинских радова који нису у функцији рекултивације парка, превођење ваздушних, електро, телефонских и других водова,
 - депоновње смећа,
 - паљење ватре,
 - извођење свих радова који би могли угрозити опстанак вегетације и довести до промене стила парка.
2. Обезбеђује предузимање мера рекултивације и заштите ради очувања и одржавања парка и сталног праћења здравственог стања вегетације у њему, коришћења парка у едукативне, научно-истраживачке, рекреативне и туристичке сврхе.

У складу са израђеном пројектно-техничком документацијом и прибављеним условима и сагласностима имаоца јавних овлашћења, на катастарској парцели 4695 потребно је реализовати радове на:

- уклањању стабала оцењеног најлошијим оценама приликом валоризације и примени мера дендрохирургије,
- изградњи дренажног система,
- формирању травњака,
- сађењу лишћарских и четинарских садница и лишћарског шибља,
- уклањању самониклог подраста и редовно кошење траве,
- уградња перена, цветница и украсних трава,
- изградњи водоводне и канализационе мреже,
- реконструкцији јавне расвете и изградњи телекомуникационих и сигналних инсталација и видео надзора,
- реконструкцији пешачких стаза,
- постављању мобилијара,
- изградњи пратећих садржаја (дечје игралиште, трим стазе, теретана на отвореном, едукативне стазе, платформа и сеник код језера),
- изградњи ограде према улици Народног фронта која се надовезује на постојећу уличну ограду дворца „Каштел“ и постављању панелне ограде,
- враћање украсних топова са Петроварадинске тврђаве (испред Музеја Града Новог Сада) и постављање у Старом парку,
- изради пројектно-техничке документације за реконструкцију постојећег објекта баштенске куће и изградњи нових објеката: учионица на отвореном и оранжерије.

У циљу реконструкције језера на К.П. 4695 је потребно израдити пројектно-техничку документацију чишћење језера и канала који језеро повезује са каналом J152, увођења система аерације који ће спречити забаривање и средиђивања обале.

На К.П. 4692, у складу са Условима заштите природе бр. 03-1655/2 од 31.08.2017, Покрајински завод за заштиту природе, потребно је реализовати радове на:

- уклањању стабала оцењеног најлошијим оценама приликом валоризације и примени мера дендрохирургије,
- замени уклоњених садница са школованим садницама липе, храста лужњака и клена,
- спровођењу мера заштите биља жбунова шимшира око музичког павиљона,
- уклањању подраста и бршљена са стабала,
- уклањању жичане ограде која раздваја катастарске парцеле 4692 и 4695.

У складу са Условима за обнову музичког павиљона – сеника и фонтане бр. 03-229/2-2017 од 13.10.2017, Покрајински завод за заштиту споменика културе, потребно је извршити:

- чишћење, хидроизолацију и бојење основе и степеништа музичког павиљона,
- чишћење и бојење челичне конструкције и кровног покривача музичког павиљона,
- израду елабората конзервација-рестаурација фонтане и статуе са базисом и стављања у функцију фонтане.

12. Активности на промоцији вредности заштићеног подручја

У протеклом периоду активности на промоцији природних и културно-историјских вредности парка су реализоване од стране Туристичке организације општине Темерин и удружења грађана (Друштво љубитеља природе FALCO).

Промоција вредности заштићеног подручја ће се остварити путем интензивирања сарадње са Туристичком организацијом општине Темерин и другим актерима и укључује следеће активности:

- постављање инфо-табли и путоказа,
- организовање и учешће у дешавањима у вези са заштитом животне средине, природних и културно-историјских вредности парка,
- реализација едукативних и туристичких програма,
- израда штампаних и електронских публикација и сувенира.

Слика 10. Илустровани водич и панорамски план: Општина Темерин (детал: Стари парк и дворач Каштел), група аутора, Туристичка организација општине Темерин, дизајн и катрографија: Графичка радионица Жижа, Панчево, 2015.

Слика 11. Друштво љубитеља природе FALCO Темерин, Пројекат: „Промоција и заштита природне баштине општине Темерин“, Флајер: „Очувајмо наше природне вредности: Стари парк“, 2007, Извор: www.falco.org.rs

13. Студијска, програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности у функцији рекултивације Парка

За потребе спровођења циљева и активности предвиђених Планом, а у функцији рекултивације Парка, потребно је израдити следећу пројектну документацију :

- Чишћења језења и канала који језеро повезује са каналом J152, увођења система аерације који ће спречити забаривање и средишвања обале
- Конзервације-рестаурације музичког павиљона - салетле, фонтане и статуе са базисом и стављања у функцију фонтане на К.П. 4692
- Партерног уређења К.П. 4692
- Реконструкције постојећег објекта баштенске куће на К.П. 4695
- Изградње нових објеката уз постојећи објекат баштенске куће на К.П. 4695: учионица на отвореном (60m²) и оранжерије (200m²)

14. Облици сарадње и партнерства са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности

Циљ успостављања сарадње са свим заинтересованим странама јесте поштовање прописаног режима заштите и коришћења парковске површине, стварање услова за рекултивацију парковске површине и социо-економског развоја заједнице.

Обзиром на улогу Старог парка као места за одмор и рекреацију грађана, значаја за идентитет заједнице, ЈКП „Темерин“ Темерин као управљач природног добра остварује сарадњу са следећим заинтересованим странама и надлежним субјектима:

- Покрајински завод за заштиту природе,
- Покрајински завод за заштиту споменика културе,
- Општина Темерин,
- Туристичка организација општине Темерин,
- ФКЛ д.о.о. Темерин,
- установе образовања и васпитања, удружења грађана и стручна удружења на пољу заштите животне средине,
- другим управљачима заштићених добара (ЈКП „Зеленило“ Нови Сад, ЈВП „Воде Војдине“ Нови Сад и др.),
- стручне установе и субјекти (факултети, пројектантске куће и сл.).

15. Финансијска средства и друге материјалне претпоставке за извршавање поверених послова у управљању заштићеним подручјем и начин њиховог обезбеђења

Финансирање заштићеног природног добра обезбеђује се из прихода који се остварују вршењем делатности предузећа, буџета Општине Темерин и других извора у складу са законом. У складу са планираним задацима и активностима које управљач треба да изврши у оквиру Плана управљања у периоду 2021.-2030. пројектују се средства у износу од 186,357,225.00 РСД. Предметним износом нису обухваћена средства потребна за израду пројектно-техничке документације и трошкова њихове реализације.

Сагласност на План управљања даје Скупштина општине Темерин по претходно прибављеном мишљењу Покрајинског завода за заштиту природе.

Појединачни радови се планирају на годишњем нивоу, програмом управљања, који доноси управљач, а на који сагласност даје Општинска управа Темерин, Одељење за урбанизам, стамбено-комуналне послове и заштиту животне средине. Годишњи програм управљања за наредну годину и Извештај о остварењу годишњег програма за претходну годину управљач доставља надлежном органу до 15. децембра текуће године. Извештај о

остваривању плана управљања се доставља надлежном органу најкасније 60 дана пре истека периода за који је план донет.

Управљач је дужан да обезбеди унутрашњи ред и чување заштићеног подручја у складу са правилником о унутрашњем реду и чуварској служби који доноси, уз сагласност Општинске управе Темерин, Одељење за урбанизам, стамбено-комуналне послове и заштиту животне средине.

16. Литература

При изради Плана управљања спомеником природе Стари парк у Темерину коришћени су следећи прописи, документа и литература:

- Закон о заштити природе („Сл. гласник Р Србије“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-испр., 14/2016 и 95/2018 – др. закон),
- Правилник о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја („Сл. гласник Р Србије“, бр. 85/2009),
- Правилник о изгледу знака заштите природе, поступку и условима за његово коришћење („Сл. гласник Р Србије“, бр. 84/2009),
- Студија „Споменик природе Стари парк у Темерину - предлог за стављање под заштиту као значајног природног добра“, Завод за заштиту природе Србије Београд, РЈ у Новом Саду, Јасна Кораћ, проф. Др Љиљана Вујковић, 2001.
- Одлука о заштити споменика природе „Стари парк у Темерину“ („Сл. лист општине Темерин“, бр. 2/2003),
- Просторни план општине Темерин 2014-2024 („Сл. лист општине Темерин, бр. 21/2014),
- План генералне регулације насеља Темерин 2017-2027 („Сл. лист општине Темерин, бр. 23/2017)
- Главни пројекат реконструкције Старог парка у Темерину, PLANTLAND, Нови Сад, проф. Др Љиљана Вујковић, 2005,
- Стари паркови Бачке, Јасна Кораћ, ИК Тритон а.д. Вршац, 2007.
- Решење о условима заштите природе бр.03-1371/2 од 16.06.2017, Покрајински завод за заштиту природе,
- Решење о условима заштите природе бр. 03-1655/2 од 31.08.2017, Покрајински завод за заштиту природе,
- Решење о условима за обнову музичког павиљона – сеника и фонтане, бр. 03-229/2-2017 од 13.10.2017, Покрајински завод за заштиту споменика културе,
- Решење о условима заштите природе бр. 03-1382/2 од 09.07.2019, Покрајински завод за заштиту природе,
- Идејно решење реконструкције парковске површине Старог парка у Темерину са припадајућом инфраструктуром, Е-263/18, Студио D'ART d.o.o, Нови Сад, 2018.
- Пројекат за извођење реконструкције I етапе обухвата парковске површине Старог парка у Темерину са припадајућом инфраструктуром, Е-263/18, Студио D'ART d.o.o, Нови Сад, 2018,
- Студија банеолошких, хидролошких, хидрохемијских, изотопских, климатолошких, просторно-развојних и техно-економских анализа и истраживања на локалитету Темерина (општине Темерин), Универзитет у Београду, Рударско-геолошки факултет у Београду, 2018,
- План управљања Споменика природе „Каменички парк“ за период 2014.-2023. године, ЈКП „Зеленило“ Нови Сад,
- План управљања Споменика природе Парк „Бландаш“ за период 2016.-2026. године, ЈП за комуналну инфраструктуру и услуге „Киkinда“ Киkinда,
- План управљања Парком природе „Јегричка“ за период од 2020. до 2029. године, ЈВП „Воде Војводине“ Нови Сад.

САДРЖАЈ

1.	Увод	3
2.	Идентификација	4
3.	Приказ главних природних и створених вредности споменика природе Стари парк у Темерину	5
3.1.	Макро и микролоација	5
3.2.	Климатски услови	6
3.3.	Природно богатство	7
3.4.	Вртно-архитектонски елементи и објекти	9
4.	Оцена стања животне средине заштићеног подручја	13
5.	Преглед конкретних активности, делатности и процеса који представљају фактор угрожавања заштићеног подручја	13
6.	Дугорочни циљеви очувања, унапређења и одрживог развоја	15
7.	Анализа и оцена услова за остваривање тих циљева	16
8.	Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу	16
9.	Приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада	19
10.	Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоја и уређењу простора	19
11.	Просторна идентификација планских намена и режима коришћења земљишта	19
12.	Активности на промоцији вредности заштићеног подручја	21
13.	Студијска, програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности у функцији рекултивације Парка	22
14.	Облици сарадње и партнерства са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности	23
15.	Финансијска средства и друге материјалне претпоставке за извршавање поверених послова у управљању заштићеним подручјем и начин њиховог обезбеђења	23
16.	Литература	25